תורת אביגדור

באידיש

הגאון ר' אביגדור מיללער זצ"ל

וואלקענעס פון כבוד

סוכות

חלק א. פארשטיין דעם יום טוב סוכות

השפעות פון יום כיפור

ווען אין בין געווען אין ישיבה אין סלאבאדקע - א לאנגע צייט צוריק - אינעם טאג נאך יום כיפור, אינדערפרי, האט דער ראש ישיבה גערעדט אפאר ווערטער צו די בני ישיבה. מיר האבן זיך דאן געגרייט צו אהיימפארן; טייל פון אונז זענען פארבליבן אבער מערסטנס בחורים זענען אהיימגעגאנגען צו זייערע היימשטעט אויף יום טוב, און דאס וועט זיין דער לעצטער שמועס וואס מיר וועלן הערן פונעם ראש ישיבה ביז חודש חשון.

אלזא, מיר האבן זיך אויפגעבויעט דורכאויס דעם חודש אלול א גרויסער בנין פון דעת; א ריזיגע געביידע פון יראת השם און פארשטאנד. ספעציעל איז עס געווען אזוי אין די דאזיגע ישיבות וואו מ'האט אפגעגעבן צייט אויף מוסר. דריי מאל א וואך האבן מיר געהערט לאנגע שמועסן און אין אלול איז עס געווען נאכמער. און דאס דאווענען אין ישיבה האט אודאי געלאזט א מורא'דיגער רושם. און דאן איז געקומען ראש השנה, און דערנאך יום כיפור. ביז מען איז אנגעקומען ביים סוף פון נעילה זענען מיר שוין געווען גענצליך אנדערע מענטשן; יום כיפור האט אונז איבערגעדרייט.

איך וועל אייך דערציילן אן עפיזאד. איך געדענק, אין א מוצאי יום כיפור בין איך געגאנגען מיט מיין חברותא צו מיין סטאנציע צו עסן; מיר זענען געזעסן אינאיינעם ביים טיש, צוויי חברים. מיר האבן נישט ארויסגערעדט קיין ווארט דורכאויס די גאנצע סעודה וואס מיר האבן געגעסן צוזאמען. די איבערלעבעניש פון יום כיפור האט געמאכט אזא געוואלדיגער רושם אויף אונז און קיינער וועט נישט עפענען זיין מויל צו לאזן צעגיין אט דעם געפיל. מיר זענען געזעסן דארט אין א גענצליכע שטילשוויגעניש.

געביידעס קענען צוזאמפאלן

און דאן, דעם קומענדיגן אינדערפרי נאך שחרית האט דער ראש ישיבה גערעדט צו אונז. "איר האט אלע זייער פיל געהארעוועט אום ראש השנה און יום כיפור," האט ער געזאגט, "איר האט אריינגעלייגט אייער גאנצע הארץ אין אייערע תפילות אין ישיבה און איר זענט געווארן דערהויבן און אנגעוואראמט; איר זענט אנגעקומען צו אן אומשאצבארע דערגרייכונג. צו דאווענען אין א גוטן ארט דורכאויס די דריי טעג איז גלייך צו דריי חדשים פון לערנען.

"אבער עס איז וויכטיג יעצט אז איר זאלט שטיין אויף די וואך," האט ער געזאגט, "ווייל באלד ווען איר וועט אהיימגיין, וועט קומען דער יום טוב סוכות און דערנאך שמחת תורה; דארפט איר זיך אפהיטן פון ליצנות." ליצנות מיינט לייכטזיניגקייט, נישט טראכטן. ער האט אונז נאכגעזאגט די באקאנטע ווערטער פון מסילת ישרים אז ליצנה אחת דוחה מאה תוכחות - איין ליצנות קען איינווארפן אן אויפגעבויעטער טורעם, א הויכע געביידע, פון איבער הונדערט תוכחות.

תוכחה מיינט לערעס; לערעס אין דעת, אין שכל, אין יראת שמים. אצינד, אפילו איין תוכחה איז מער ווערד ווי דיאמאנטן, אבער לאמיר זאגן דו גייסט ערגעץ צו הערן הונדערט שיעורים אויף יראת שמים. הונדערט תוכחות מיינט אז דו ביסט אן עושר! דו פארמאגסט יעצט א ריזיגער הויכער בנין, עס קען דיר אריינברענגען אסאך פארדינסטן; א הויכער בנין פול מיט דעת.

אבער דער מסילת ישרים זאגט אונז אז איין ליצנות קען מאכן אז די גאנצע געביידע זאל זיך געבן א טרייסל און איינפאלן. איין אומבארעכנטער וויץ קען איבערוואורפן די רעזולטאטן פון הונדערט צייטן פון ערנסטע מחשבה. ווען א מענטש ווערט לייכטזיניג און נאריש דאן פאלן אוועק אלע זיינע געוואלדיגע השגות און זיי ווערן צעניסט.

לייכטזיניגע דערלייגונג

און דערפאר איז וויכטיג יעצט צו זיין אויף די וואך, ווייל יעצט הייבט זיך אן יום טוב; פיל טעג פון שמחה ביז שמחת תורה. און עס ווענדט זיך ווי אזוי מ'טוט עס פייערן. אויב וועט עס זיין אן אינהאלטספולע פייערונג, לשם שמים, זייער גוט. אודאי וועט איר עסן גוטע מאכלים. איר וועט זיין פריילעך; איר וועט אויך זינגען און טאנצן. **קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים** - אין די היימען פון די צדיקים איז דא א קול פון געזאנג און פרייד. ווער דען זאל זיין פריילעך אויב נישט די וועלכע היטן די תורה? אבער אויב ווערט מען פארשלעפט צו הפקירות, ווילדקייט און נארישע לייכטזיניגקייט, דאן וועלן אלע מדריגות וואס איר האט קונה געווען יום כיפור פארלוירן גיין.

איך געדענק, אין א געוויסע שטיבל פלעגן זיי ווארפן נאסע האנטוכער איינער אויפ'ן צווייטן שמחת תורה; נאסע האנטוכער שמחת תורה! ס'איז דא א מצוה צו מאכן האנטוכער נאס אום יום טוב? ס'איז א שאלה צי ס'איז מותר בכלל. אבער זיי האבן זיך געווארפן נאסע האנטוכער איינער אויפ'ן צווייטן.

ווען איך בין געווען זיבעצן יאר אלט בין איך אמאל ארויפגעגאנגען דוכענען ביי ברכת כהנים שמחת תורה, און א געוויסער אלטער איד איז געשטאנען נעבן מיר. ווען ער האט גאדארפט צו זאגן די ברכה פון ברכת כהנים, האט ער געזאגט, "ברוך אתה ה'," און אנשטאט צו זאגן "אשר קדשנו", האט ער געזאגט "שהכל נהיה בדברו". ער האט אויפגעהויבן זיין טלית און געוויזן אז ער טרינקט א גלעזל שנאפס. אין אנוועזנהייט פונעם גאנצן ציבור האט ער אראפגענומען זיין טלית, געמאכט א שהכל און געטרונקען שנאפס!

עס זענען דא אלע סארט ליצנות וואס מ'פלעגט טון און מענטשן האבן פארלוירן אלעס וואס זיי האבן זיך אויפגעבויעט. דאס איז א טראגעדיע; יום כיפור איז זייער א טייערער אייגנטום און מיר דארפן אנהאלטן אין די השפעות ווי לאנג עס איז מעגליך.

יעדער איז קונה

אלזא, טייל מענטשן קענען טראכטן אז זיי האבן סיי ווי נישט דערגרייכט צופיל אום יום כיפור. זיי האבן זיך צוגעהערט צום חזן, די ניגונים, און געקוקט אויפ'ן זייגער ציילנדיג וויפיל שעה עס איז דא ביז נעילה; קען זיין דו האסט געטראכט וואס עס איז דא צום אויספאסטן.

אבער רבותי, איר דארפט וויסן אז אפילו דער פשוט'סטער איד ווערט געטוישט אום יום כיפור. בלויז צו זיצן צווישן פרומע אידן א גאנצן טאג איז א ברכה. אויב געפינסטו זיך אין א פרומע שול צווישן פרומע אידן א גאנצן טאג, דאס איז שוין א דערגרייכונג. צוליב דעם אליין איז ווערד צו קומען אין שול; בלויז אויף דעם אליין. אפילו אויב דו האסט נישט געדאווענט קיין איינציגע ווארט.

אבער דו האסט אויך געדאוונט; דו האט פארברענגט א גאנצן טאג רעדנדיג לשון הקודש. האסטו אמאל אריינגעטראכט וואספארא פארדינסט עס איז צו רעדן לשון הקודש א גאנצן טאג? אויב דער באשעפער האט געמאכט א שפראך, האט ער געמאכט יעדן אות מיט א טיפע כוונה. עס הערט זיך ווי קבלה, אבער דאס איז זעלבסט פארשטענדליך; דער באשעפער טוט נישט קיין זאכן סתם, אלעס האט חכמה דערין. איז אלזא יעדן אות פון די אלף בית געמאכט געווארן מיט א צוועק; ס'איז א שפראך וואס טוישט אונזער נשמה, עס פארעמט אויס די נשמות פון די וועלכע רעדן די שפראך. איך רעד נישט פון (להבדיל) עברית וואס זיי רעדן אין תל אביב. איך רעד פון די הייליגע שפראך פון באשעפער וואס שטייט אין מחזור, אין תנ"ך.

דורכאויס דעם גאנצן לאנגען טאג האסטו געזאגט לשון הקודש, און געזאגט פיוטים וואס זענען געשריבן געווארן דורך הייליגע לייט. אויסער וואס עס ענטהאלט ווערטער פון תהלים, זענען די פיוטים וואס מיר זאגן געשריבן געווארן דורך דורך גדולי ישראל, געוועגליכע מענטשן האבן נישט געשריבן אזעלכע פיוטים נאר גרויסע צדיקים און תלמידי חכמים. און זיי האבן אריינגעאטעמט אין די דאזיגע פיוטים א גאנצע וועלט פון קדושה. איז צו זאגן די ווערטער אליין, אפילו אויב דו ביסט אן עם הארץ און דו פארשטייסט נישט דעם באדייט פון די ווערטער, בלויז עס צו זאגן, טוען די ווערטער איבערארבעטן דיין נשמה.

באשיצן דעם וואלקען קראצער

דער אמת איז אז דו האסט קונה געווען פיל מער ווי דאס. אום יום כיפור, וואס טוסטו? א גאנצן טאג טוסטו אויסרופן אז ווער וועט זיין דער שרייבער פון דיין גליק? ווער איז דער וואס וועט באשיצן דיר און דיין פאמיליע א גאנץ יאר? נאר דער באשעפער. **וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים** - ער איז דער וואס וועט דיר געבן א גליקליך לעבן. **בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה** - ער איז דער איינער! אלע דיינע ווערטער אום יום כיפור ווייזן אן אויפ'ן באשעפער און דו ווערסט באאיינפלוסט. דו ווייסט וואספארא חינוך דאס איז? דו ביסט זיך אליין מחנך אויף בטחון, פארלאזנדיג זיך בלויז אויף אים. ער איז אונזער באשיצונג. אום יום כיפור שטייט איר א גאנצן טאג און קויפט זיך איין א שטארקע באוואוסזיניגקייט אז אלעס וואס מיר פארמאגן - אונזער לעבן, אונזער געזונט, אונזער אייגנטום, אונזער אלעס - קומט פון באשעפער.

דאס איז פארמעגן! ס'איז א הויכער בנין פון דעת וואס דו האסט זיך אויפגעבויעט. און דערפאר, ווען יום כיפור גייט פארביי, ביסטו שוין נישט דער זעלבער מענטש. דו האסטו זיך דורכדרינגליך געטוישט. יעדער ווערט איבערגעארבעט דורכאויס יום כיפור.

און דאס איז פארוואס נאך יום כיפור דארפן מיר זיין זייער פארזיכטיג, ווי ווייט מעגליך, צו אנהאלטן אלעס וואס מיר האבן קונה געווען אין דעם גרויסן טאג. עס קען זיין אז געוויסע מענטשן באמערקן נישט דעם טויש ווייל עס ווערט גלייך פארלוירן. אפילו אויב דו ווארפסט נישט קיין נאסע האנטוכער, אבער אויב גייסטו צוריק צו דיין געוועגליכע לעבן, אן עולם הזה'דיגע לעבן, א לעבן אן מחשבה, דאן ווערט עס פארלוירן. און דאס איז א טראגעדיע. ווען מענטשן זענען מצליח אין אזא טאג און זיי פארדינען אזויפיל גוטע זאכן, אזויפיל געוואלדיגע השגות, איז עס א טראגעדיע אויב זיי פארנאכלעסיגן עס אנצוהאלטן. און דאס איז פארוואס סוכות קומט גלייך נאך יום כיפור.

סעזאן פלאנירונג

ביי מעריב זאגן מיר, "**משנה עתים**", דער באשעפער טוישט די צייטן. אלזא, אינעם פלאן וואס מיר רופן אן "נאטור", פארשטייען מיר ווי אזוי די סעזאנען פאלגן נאך א צוועקפולן סדר און זיי האלטן אין עקזיסטענץ און ברענגען נוצן פאר די וועלט דורך נאכפאלגן א געוויסן סדר. מיר האבן שוין אמאל גערעדט דערפון; די פארדינסטן פון נאכט וואס פאלגט נאך דעם טאג און פון די סעזאנען וואס טוישן זיך.

צום ביישפיל, אצינד קומט דער סעזאן הערבסט; די בלעטער טוישן קאלירן און באלד וועלן זיי אראפפאלן פון די ביימער. ס'ליגט אין דעם א גרויסע פארדינסט וואס איז אויסגעפלאנט געווארן דורכ'ן באשעפער. אין די זומער דארף מען האבן די בלעטער; זיי שטעלן אונז צו שאטן פון די הייסע זון און זיי אטעמען אריין קוילנשטאף (קארבאן דיאקסייד) פון די לופט צו מאכן די ביימער שטארקער און געזונטער.

אבער אין הערבסט איז די צייט וואס די ביימער הערן אויף צו וואקסן; מ'דארף אצינד נישט האבן די בלעטער פאר א שאטן און די ערד דארף אפרו דורכאויס די ווינטער חדשים צו אויפפרישן זייער ענערגיע און דערפאר, פאלן די בלעטער אראפ און די מאטריאלן וואס זענען גענוצט געווארן צו ערצייגן די בלעטער ווערן יעצט אומגעקערט צו די ערד אין פארעם פון באמיסטיגונג וואו זיי וועלן איבערגעארבעט ווערן צו ענערגיע פאר די פלאנצונגען אויף די קומענדיגע יאר. יעדער סעזאן, איינער נאך דעם אנדערן, האט זיינע פארדינסטן וואס זענען אויסגעפלאנט געווארן דורך דעם גרויסן דעזיינער.

און פונקט אזוי איז מיט'ן סדר ווי אזוי דער באשעפער האט אויסגעשטעלט די מועדים - די רייע פון אלע מועדים זענען אויספלאנירט פאר אונזער טובה. אודאי, אונזערע קליינע מוחות זענען נישט פעאיג צו דערגרונטעווען די טעמים אין די תורה, אבער אין א געוויסן מאס פארשטייען מיר דעם געוואלדיגן פלאן פון האבן דעם יום טוב סוכות נאך יום כיפור. מיר פארשטייען אז סוכות איז אויספלאנירט געווארן דורכ'ן באשעפער צו באפעסטיגן די דערגרייכונגען צו וואס מיר זענען אנגעקומען אום יום כיפור און צו שטייגן ווייטער אויף דעם.

העכער ווי די מצוות

וואס דאס מיינט איז, אז דאס איז די צייט ווען מיר דארפן קונה זיין אן אויסשלייפונג אין הרגשה, א באוואוסזיניגקייט און געפילישער פארשטאנד אז מיר טוען פאקטיש לעבן אונטער דעם באשעפער'ס באשיצונג. ס'איז אזוי וויכטיג אויסצוניצן דעם יום טוב סוכות ריכטיג.

אלזא, אודאי אויב ביסטו סתם א פשוט'ער פרומער איד, דו האסט געבויעט א סוכה וואס איז כשר און דו האסט אלע אנדערע צוגעהערן, דו ביסט מקיים אלע מצוות פון סוכות, וועלן מיר דיר נישט קריטיקירן. אבער דאס איז נישט דער עיקר דערגרייכונג פון סוכות.

דער חובות הלבבות ערקלערט אז אלע מצוות פון די תורה זענען געגעבן געווארן מיט א העכערן ציל. וואס איז העכער ווי א מצוה? דאס פנימיות פון די מצוה! צו קונה זיין א פארשטאנד איבער וואס די מצוה דערציילט דיר. די מצוות לערנען דיר א געוויסע סארט חכמה און דו פארשטייסט עס שארפער דורך מקיים זיין די מצוה. און ס'איז די דאזיגער פארמעגן אין פארשטאנד וואס וועט זיין די עיקר דערגרייכונג פון סוכות. אודאי, עס וועט זיך וויפיל כוחות דו ווערסט אינוועסטירן אין די מצוה אבער די געלעגנהייט פון ניצן די סוכה צו בויען דערמיט איבער דעם הויכן בנין וואס דו האסט אויפגעבויעט אום יום כיפור, איז צוגעגנגליך פאר אלע פון אונז.

חלק ב. זען סוכות

נידערן דעם דאך

ס'איז דא א דין אין די משנה, **סֻכָּה שֶׁהִיא גְּבוֹהָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה פְּסוּלָה.** ווען דו בויעסט א סוכה, קען עס נישט זיין העכער ווי צוואנציג אמות. אויב די סכך ליגט מער ווי צוואנציג אמות הויך פון די ערד, דאן איז די סוכה פסול.

אלזא, איר וואלט געקענט טראכטן אז ווי העכער די סוכה איז, אלץ מער איז די הידור מצוה; וואס גרעסער די סוכה, אלץ בעסער. ס'איז מער באמבאסטיש; פארוואס נישט? אבער דער תנא זאגן, ניין; ס'טאר נישט זיין העכער ווי צוואנציג אמות - וואס דאס איז בערך דריי שטאק הויך. פרעגט זיך די שאלה - פארוואס איז עס אזוי? פארוואס טאר איך נישט בויען זייער א הויכע סוכה?

און דער ענטפער איז אז עס שטייט אין די תורה - ס'איז זייער א וויכטיגער מוסר השכל וואס מיר לערנען יעצט - אז דער צוועק פונעם אריינגיין אין די סוכה פאר זיבן טעג איז לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם - כדי אייערע דורות זאלן וויסן, **כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** - אז איך האב געמאכט די אידישע קינדער וואוינען אין סוכות, **בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם** - ווען איך האב זיי ארויסגענומען פון לאנד מצרים (ויקרא כג:מג). דאס מיינט, אז דו זיצסט אונטער די סכך כדי צו ווערן דערמאנט אין עפעס; צו געדענקען ווי אזוי מיר זענען געזעסן אין סוכות, אין געצעלטן, דורכאויס פערציג יאר אין מדבר.

און כדי צו וויסן דעם צוועק פון די סכך דארפסטו עס זען. זייער א וויכטיגע נקודה! די סכך איז דארט פאר דיר צו זען, **לְמַעַן יֵדְעוּ**, דיר צו לערנען דעת, דיר צו דערמאנען וואס איז פארגעגאנגען אין מדבר. און אויב עס איז צו הויעך, אויב איז עס העכער ווי צוואנציג אמות, דאן דארפסטו אויסציען דיין האלז. דו וועסט עס אפשר נישט טון און דו וועסט דערלייגן צו זען די סכך; דאס מיינט אז דו דערלייגסט דעם גאנצן צוועק פון די סוכה. אבער אונטער צוואנציג אמות קענסטו עס גרינג זען און דאס איז וואס דער באשעפער וויל פון אונז. און ווי מער מיר קוקן, אלץ בעסער.

גלענצנדע יארן

אלזא, פיל מענטשן קענען די דאזיגע משנה - נאך אלעם איז דאס די ערשטע משנה אין מסכת סוכה - אבער מיר דארפן זיך גוט צוהערן צו דעם דין. דאס איז א געוואלדיגע לערע און זייער פיל מענטשן טראכטן נישט גענוג דערפון; דער באשעפער ערווארט פון אונז צו כאפן א בליק אויף די סכך. און ווען דו קוקסט אויף די סכך, דארפסטו וויסן וואס דו זעסט. אויב דו קוקסט ארויף אבער דו ווייסט נישט אויף וואס דו קוקסט, איז עס א שאד. דו קוקסט, **לְמַעַן יֵדְעוּ**, כדי צו קונה זיין דעת איבער די פערציג יאר ווען דער באשעפער האט אונז געהאלטן אין מדבר.

אצינד לייגט צו קאפ ווייל דאס איז נישט אזוי פשוט. דער רמב"ם שרייבט די פאלגנדע ווערטער אין זיין ספר מורה נבוכים (ג:נ): "די גרעסטע פון אלע ניסים וואס אונזער פאלק האט סיי ווען דורכגעלעבט," זאגט ער, "איז די פערציג יאר וואס דאס אידישע פאלק האט פארברענגט אין מדבר." ער זאגט נישט אז יציאת מצרים. ער רעדט אפילו נישט פון מתן תורה. בלויז צו לעבן פערציג יאר אין מדבר - א פאלק פון צוויי מיליאן, דריי מיליאן מענטשן - דאס איז דער גרעסטער נס פון אלעם.

שטורעמס, קרענק און הונגער

אלעס האט געקענט פאסירן. אין א מדבר זענען דא זאמד שטורעמס וואס קענען באגראבן מענטשן. און רעגנס; עס קענען באפאלן פלוצלינגדיגע גאס רעגנס און מאכן פארפלייצונגען וואס דערטרינקען מענטשן. דאס פאסירט געוועהנליך אין מדבריות - בליץ שנעלע פארפלייצונגען וואס דערטרינקען גאנצע קאראוואנען.

אלע סארטן קרענק קורסירן ארום אין מדבר לאגערן. ווען מענטשן וואוינען צוזאמענגעשטופט אין איין קליינער פלאץ, עס פעלט נאר אויס איין מענטש זאל קראנק ווערן און עס פארשפרייט זיך א מגיפה. עס פארט בליץ שנעל ארום איבער דעם גאנצן לאגער און הרג'ט מענטשן. און דאך, עס האט גארנישט פאסירט! קיין שום מחלה האט זיך נישט אריינגעכאפט צווישן די אידן!

און וואס איז מיט עסן? א פאלק פון מיליאנען מענטשן און זיי האבן נישט געהאט קיין פעלדער צו באארבעטן; וואס וועלן זיי עסן? זיי וואלטן געדארפט הונגערן צום טויט אין מדבר! וואו וואלטן זיי געטראפן עסן? אפילו וואסער האבן זיי נישט געקענט געפינען. עס איז געווען אומגלויבליך אז א פאלק פון מער ווי צוויי מיליאן מענער, פרויען און קינדער זאלן עקזיסטירן אין אן ארט וואו עס איז גארנישט געוואקסן.

ארומגענומען מיט פיינט

און זיי זענען אויך געווען ארומגענומען מיט פיינט. מיר ווייסן אז אויף איין זייט איז געווען מצרים. די מצריים האבן אזויפיל געליטן צוליב די אידן און זיי זענען געווען אנגעפילט מיט שנאה און כעס אויף זיי. אלע אנדערע פעלקער - אדום, מדין, עמלק - האבן אונז מקנא געווען און מורא געהאט וואס מיר וועלן טון די קומענדיגע זאך; זיי האבן אונז געוואלט פארטיליגן.

און יעדער האט געוואוסט אז מיר האבן ארויסגעברענגט כסף וזהב, דאס גאנצע פארמעגן פון מצרים. למעשה, אויב וואלטן מיר געהאט באפעסטיגטע שטעט אין מדבר; הויכע ווענט און מענטשן וואס שטייען אויף די מויערן מיט פייל און בויגן גרייט צו שיסן צום שונא, מילא. אבער מיר האבן גארנישט געהאט בכלל.

איך געב אלעמאל דעם זעלבן משל. לאמיר זאגן דו גייסט צו די געגנט פון די שווארצע אין הארלעם אדער בעדפארד סטייוועסענט און דו שטעלסט אויף א געצעלט אויף א ליידיגן שטח און דו ווילסט דארט שלאפן ביינאכט. און יעדער, די אלע מענטשן וואס וואוינען דארט, ווייסן אז דו האסט א הויפן מיט געלט אין דיין געצעלט. וואספארא מעגליכקייט האסטו עס דורכצולעבן?

און דאס איז נישט געווען איין נאכט. ס'איז נישט געווען א חודש אדער אפילו א יאר. דאס האט זיך אפגעשפילט דורכאויס פערציג יאר! איר ווייסט וואס עס מיינט צו לעבן פערציג יאר אין מדבר וואו עס איז נישטא קיין עסן און וואסער און וואו דער געפאר לאקערט אויף דיר יעדן מאמענט?! און דאך איז דאס פאלק פון מיליאנען געווען באשיצט און זיי האבן עס דורכגעלעבט!

באשיצט דורך דער אלמעכטיגער

און וואו האבן זיי געלעבט? נישט אין ארומגעמויערטע שטעט. נישט אין הייזער. זיי זענען געווען אין סוכות. א סוכה איז א וואקלדיגע קליינע געביידע. מען שטעלט אויף אפאר דינע ווענט, מען לייגט אפאר שטאנגען פון אויבן, אדער סיי ווי אזוי, און געענדיגט. דאס איז א באשיצונג?! ס'איז כמעט גארנישט בכלל.

דער פאקט איז אבער אז עס איז געווען די ווירקזאמסטע באשיצונג. איר ווייסט פארוואס? ווייל די סוכה איז גארנישט געווען. ס'איז בלויז געווען אן אנשטעל. ווער האט זיי באמת באשיצט? נאר דער באשעפער. העכער זייערע קעפ האבן זיי געזען די ענני הכבוד, די וואלקענעס פון דעם באשעפער'ס כבוד, און זיי האבן געוואוסט אז עס איז בלויז דער באשעפער. יעדע נאכט האבן זיי געקענט זען א פייערדיגער וואלקן איבער זייערע קעפ!

יעדן טאג און נאכט פאר פערציג יאר האבן זיי עס געזען! און זיי האבן געלערנט א וויכטיגער מוסר השכל; אז אונזער איינציגע באשיצונג אויף די וועלט איז דער באשעפער. פאר פערציג יאר האבן זיי איבערגעלערנט די לערע און עס איז אריינגעדרונגען אין זייערע ביינער.

די בעסטע צייט אין היסטאריע

אין מדבר האט כלל ישראל געהאט די בעסטע צייט אין אונזער היסטאריע. די אידן זענען אויסגעארבעט געווארן דורך זיך געפינען אין די מחנה; זיי זענען געשעטיגן גאר הויך. וואספארא געוואלדיגע איבערלעבעניש איז דאס געווען! געוויסע מענטש טראכטן אז עס איז געווען שרעקליך צו זיין אין מדבר; זיי שוינען די מענטשן וואס זענען געווען אין מדבר. אה ניין! פונקט פארקערט, איר דארפט זיי מקנא זיין. דאס איז געווען די צייט ווען עס האט זיך געלוינט צו לעבן. ס'איז א שאד אז מיר זענען נישט דארט געווען. דאס איז ווי אזוי מיר דארפן שפירן. 'אה, הלואי וואלט איך געווען אינעם דור המדבר. אה! צו זיין יעדן טאג אונטער די ענני הכבוד.' ס'איז אריינגעזעצט געווארן אין זייערע הערצער אויף אייביג. אזוי זענען זיי געווארן דער דור דעה; זיי זענען געווען דער דור וואס האבן געוואוסט פון באשעפער מער ווי סיי וועלכער דור.

למעשה, אויב ביסטו א מענטש וואס האט ליב תענוגים, אויב זוכסטו צו פארברענגען געשמאק, אין מדבר איז נישט געווען דער פלאץ פאר דעם, דאס איז זיכער. **וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל** (במדבר כא:ה)! אויב וואלטסטו געווען איינער וואס איז א בעסערער מענטש וואס איז צוגעוואוינט צו לוקסוס, וואלט דיר נמאס געווארן די טעגליכע דיעטע, אלעמאל די זעלבע זאכן. וואלסט מיד געווארן פון וואוינען צעשטופט אינעם לאגער וואו אפאר מיליאן מענטשן האבן געוואוינט זייט ביי זייט אין צוזאמגעשטופטע געצעלטן.

אבער פאר די וועלכע האבן געוואוסט אז זיי געפינען זיך אויף די וועלט בלויז מיט איין ציל, צו קונה זיין שלימות אין השגות, פאר זיי איז נישט געווען עפעס בעסער ווי צו וואוינען אונטער די ענני הכבוד. אויב האט א מענטש געזוכט שלימות, אויב האט ער געוואלט שטייגן, איז נישט געווען קיין שום פלאץ אין די וועלט וואס האט געקענט זיין בעסער דערפאר. צו לעבן אין א לאגער וואס איז געווען פארזיכערט ווייל זיי זענען געווען ארומגענומען מיט א סוכה - איבער'ן קאפ די ענני הכבוד, די וואלקענעס פון די אנוועזנהייט פון באשעפער - באשיצט זיי, דאס האט איבערגעמאכט א מענטש מער ווי לערנען הונדערט ספרים אויף יראת שמים.

געדאנקען אין די סוכה

און דאס איז וואס מיר פראבירן צו טון ווען מיר קומען אריין אין אונזערע סוכות. מיר פראבירן צוריק אריינצוברענגען אין זיך דעם געפיל. ווען עס קומט דער יום טוב סוכות און מיר שפאנען אריין אין די קליינע געביידע וואס מיר האבן אויפגעשטעלט און מיר קוקן ארויף אויף די סכך - און ווייל דו האסט געלערנט דעם היינטיגן שיעור וועט איר געדענקען אז די סכך פראבירט דיר צו לערנען עפעס; יעדער רעדט, מ'קוקט אויף די נוי סוכה, מ'טרעפט זיך א פלאץ אריינקוועטשנדיג זיך אין די קליינע סוכה, זייער גוט, זייער גוט. אבער דו טראכסט; דו קוקסט ארויף אויף די סכך און דו טראכסט.

'אמאל זענען אונזערע אור-עלטערן געזעסן אין קליינע געביידעלעך אזוי ווי דאס, פאר פערציג יאר. און זיי זענען געווען די פארזיכערסטע, די מערסטע באשיצט פון יעדן דור אין אונזער היסטאריע, ווייל זיי האבן געהאט די ענני הכבוד; זיי האבן געהאט דעם באשעפער וואס האט זיי באשיצט. אין מדבר איז גארנישט געווען אויסער סכך איבער'ן קאפ און דאך זענען זיי געווען מער פארזיכערט אין מדבר ווי סיי ווען שפעטער אין אונזער היסטאריע.'

דאס איז פארוואס די חז"ל זאגן אונז אז ווען מיר קוקן אויף די פארקרומטע סכך, באגלייט מיט די מחשבה אז מיר זענען געווען באשיצט דורך אזא שוואכע באדעקונג, דארפן מיר פארשטיין אז די סכך איז א דוגמא, אביישפיל פון די ענני הכבוד, פון די וואלקענעס איבער די אידן'ס קעפ אין מדבר.

קדושה איבער'ן קאפ

אצינד ווייסט איר דעם טעם פארוואס עס טאר נישט זיין א **דבר מקבל טומאה**; יעדער ווייסט אז סכך טאר נישט געמאכט ווערן פון פירות, פון קיין שום זאך וואס מ'קען עסן, אדער סיי וועלכע כלי וואס איז א מקבל טומאה. פארוואס איז דאס אז די סכך איז פסול אויב ס'ווערט געמאכט פון א דבר המקבל טומאה?

למעשה, איך האב נישט די מעגליכקייט אייך צו זאגן די סודות פון באשעפער, אבער מיר קענען גרינג פארשטיין אן אויבערפלעכליכע ערקלערונג. ווייל די סכך דערמאנט אונז פון עפעס זייער, זייער הייליג; עפעס וואס איז קדוש. ס'דערמאנט אונז פון די שכינה איבער אונז. מיר קענען נישט מאכן די שכינה טמא!

און אזוי זיצט איר אין די סוכה און איר קוקט אויף די סכך און איר טראכט, 'די סוכה איז גאנץ א וואקלדיגע באשיצונג. ס'איז נישטא קיין פעסט-געבויעטע דאך. ס'איז נישטא קיין מעטאלענע טיר. ס'איז גארנישט דא. ס'איז בלויז סכך. יעדער קען ארויפקריכן און אריינטאנצן אין די סוכה דורך די סכך, חס ושלום. אזוי זענען זיי געזעסן דורכאויס פערציג יאר אינעם געפארפולן מדבר?!'

יא! ווייל זיי האבן געהאט די ענני הכבוד, די שכינה, וואס האט זיי באשיצט. דאס איז וואס מיר געדענקען אום סוכות. **לְמַעַן יֵדְעוּ** - דאס איז די וויכטיגסטע לערע פון וואס צו טראכטן ווען איר זיצט אין די סוכה. די איינציגסטע ווירקליכע באשיצונג איז דער באשעפער. משה רבינו האט אונז געפירט - מיר האבן געהאט אהרן הכהן און יהושע און מרים און נאך אנדערע צדיקים - אבער ס'איז געווען דער באשעפער וואס איז געשטאנען און באוואכט דאס אידישע פאלק.

חלק ג. באשיצט דורך סוכות

אויף אייביג באשיצט

למעשה, דאס איז זייער א וויכטיגע נושא אבער איר דארפט וויסן אז דאס איז בלויז דער אנהייב - מיר האבן בלויז אנגערירט די אויבערפלאך דערפון. ווייל די סוכה איז נישט בלויז א דערמאנונג אויף די פארגאנגענהייט; דאס איז אויך א לימוד אויף היינט און אויפ'ן צוקומפט אויף אייביג. ווייל מיר גייען אצינד לערנען אז די סוכה אין וואס מיר גייען אריין אינעם יום טוב סוכות איז נישט בלויז מיט'ן צוועק אונז צו דערמאנען איבער די ענני הכבוד אין מדבר, נאר פונקט אזוי וויכטיג דערמאנט עס אונז אז מיר ווערן באשיצט דורכ'ן באשעפער'ס וואלקענעס איבער אונז אויך יעצט.

בשעת מיר זיצן אין די סוכה און מיר קוקן ארויף אויף די סכך און מיר טראכטן, 'אין צוגאב צום פאקט אז דער באשעפער האט אונז באשיצט אין מדבר - אן קיין באפעסטיגטע שטעט זענען מיר דאן געווען מער פארזיכערט ווי סיי ווען אין אונזער היסטאריע - קוק איך ארויף צו די סכך און איך דערמאן זיך פון די ענני הכבוד וואס געפינען זיך איבער אונז אויך יעצט.' ווען איר הייבט אויף אייערע אויגן צו די סכך, דארפט איר דאס טראכטן. דאס איז די לערע. 'איך דערמאן זיך פון די ענני הכבוד וואס זענען איבער

אונז יעצט! אפילו אין אונזער דור ווערן מיר באשיצט דורך דעם באשעפער'ס וואלקענעס פון כבוד!'

מיר קענען נישט טוישן וואוינארט!

דאס איז דער באדייט פון דעם אויסדריק אויפ'ן באשעפער **'המקום'**. יעדער קען דעם נוסח, "המקום ינחם אתכם..." און נאך לשונות זענען פארהאן וואו עס ווערט דערמאנט 'המקום' אלס דעם באשעפער'ס נאמען.

פארוואס רופט מען אן דעם באשעפער 'המקום' וואס איז טייטש 'דער פלאץ'? ווייל עס איז נישטא קיין פלאץ וואו דער באשעפער געפינט זיך נישט. ער איז דער 'מקום' פון די וועלט. נישט אז ער איז 'אין די וועלט', נאר די וועלט איז אין אים! ער איז דער פלאץ. מיר לעבן אין אים. איר מיינט אז איר לעבט אין א הויז? ניין! איר לעבט אין באשעפער! בפרט דאס אידישע פאלק טוט לעבן אין באשעפער. ער איז אונזער היים! אפילו אויב איר ציט זיך אריבער, צום ביישפיל פון ברוקלין קיין לעקוואוד אדער פון בארא פארק קיין וויליאמסבורג, ציט איר זיך נישט אריבער צו אן אנדערן פלאץ. איר זענט דארט וואו איר זענט אלעמאל געווען. איר זענט געווען פריער אין באשעפער און איר זענט יעצט אויך אין באשעפער!

און איר זאלט טראכטן איבער דעם ווען איר זיצט אונטער די סכך; יא, טראכט איבער דעם. **לְמַעַן יֵדְעוּ** - כדי איר זאלט וויסן. איר זאלט קונה זיין א באוואוסטזיניגקייט; א טאפעדיגע געפיל אז די שכינה איז אין אלע צייטן איבער אונזער פאלק. און די סכך איז דארט אונז צו העלפן קונה זיין אט די ידיעה אז דער באשעפער באוואכט אונז.

באשיצט אין די סוכה

איך וויל נאכזאגן צוויי פסוקים אין תהלים (לא:יט, כא) דאס בעסער צו ערקלערן. עס רעדט זיך דארט פון ווען דוד המלך איז געווען ארומגענומען מיט שונאים וועלכע האבן גערעדט קעגן אים אויף אלע זייטן; דוד המלך רעדט איבער זיך אבער ער רעדט אויך אין נאמען פון אלע אידן. ער זאגט, "**תֵּאָלַמְנָה שִׂפְתֵי שָׁקֶר** - אלע ליפן זאלן פארשטימט ווערן, **הַדֹּבְרוֹת עַל צַדִּיק עָתָק** - די וועלכע רעדן ליגנט קעגן דעם צדיק, **בְּגַאֲוָה וָבוּז** - מיט גרויסהאלטערישקייט און פארשעמונג, **תַּסְתִּירֵם** - דו, באשעפער, וועסט זיי באהאלטן; דאס מיינט, דו וועסט אריינגעמען אין באשיצונג דאס אידישע פאלק, **בְּסֵתֶר פָּנֶיךָ** - אין באהעלטעניש פון דיין פנים. דו וועסט זיי אפהיטן **מֵרֻכְסֵי אִישׁ** - פון די שלעכטס פון מענטשן.

ווי אזוי וועט דער באשעפער אונז באשיצן פון די שלעכטס פון מענטשן? **תִּצְפְּנֵם בְּסֻכָּה** - דו וועסט זיי באהאלטן אין די סוכה; דו וועסט זיי אפהיטן אין דיין סוכה **מֵרִיב לְשֹׁנוֹת** - פון דעם קריג פון די צינגען קעגן אונז.

דורכלעבן אין די סוכה

דאס מיינט אז מיר לעבן אין א וועלט פון פיינט און נאר ווייל מיר לעבן אין באשעפער'ס סוכה טוען מיר עס דורכלעבן. מיר האבן אלעמאל געהאט פיינט וואס רעדן קעגן אונז, אלע סארטן שקרים. אלע סארטן אויסגעטראכטע מעשיות, א גאנצע צייט. די יו ען צום ביישפיל איז אפילו יעצט ארויסגעקומען מיט א דעקלעראציע אז מדינת ישראל איז שולדיג פאר שיסן די אראבער. אראבער זענען אומשילדיגע מענטשן, זיכער אזוי, די מערדערליכע אראבער, די סאמע ערגסטע, זענען אומשילדיגע שעפעליך און איזראעל איז שולדיג. זענען זיי אלע זיך צאמגעקומען און געמאכט א דעקלעראציע צו באשולדיגן איזראעל. און אונזער געטרייע פרעזידענט, מעגליך ער איז נישט געווען צו פרייליך דערוועגן, אבער ער האט זיך אויך באטייליגט.

יעצט איך בין נישט קיין גרויסע פאטריאט פון איזראעל, אבער מיר זעען אז די יו ען איז איין גרויסע פארזאמלונג פון אנטיסעמיטן. זיי האבן אפיו נישט ערלויבט איזראעל צו אריינקומען אין איינער פון זייערע קאמיטע'ן. קיין איין קאמיטע איז נישט געווען אפן פאר איזראעל צו ווערן א מעמבער.

נישט נאר אין די יו ען אויף אלע זייטן, אנטיסעמיטן זענען אייביג פארנומען. עס איז דא א ריזיגע ליטעראטור אנטיסעמעטיזם און עס איז אזוי פון די פריסטע צייטן.

עס דרייען זיך ארום אן א שיער באשרייבונגען פון אנטיסעמיטיזם און אזוי איז עס געווען אין אלע צייטן. און נאך אלץ זענען מיר דא. די פיינט וועלכע האבן אונז בארעדט זענען שוין פארשוואונדן געווארן. די גריכן זענען געווען די ערגסטע. יוסיפון ברענגט נאך פון פיל גריכישע שרייבערס און זייערע שקרים קעגן אונז. די גריכן האבן זיך קיינמאל נישט אפגעשטעלט פון שרייבן קעגן אונז און יעצט זענען זיי מער נישטא. גריכנלאנד פון היינט איז נישט גריכנלאנד פון אמאל. גריכנלאנד איז גענצליך פארלוירן געגאנגען. אלע זייערע אפגעטער זענען פארלוירן געגאנגען. זייער רעליגיע און קולטור זענען פארלוירן געגאנגען.

מיר האבן אלעמען איבערגעלעבט

אדום האט אונז פיינט געהאט. מדין האט אונז פיינט געהאט. מואב האט אונז פיינט געהאט. און זיי זענען אלע א פארגאנגענהייט. בבל איז א פארגאנגענהייט און פרס איז א פארגאנגענהייט. זיי טוען אלע פארשווינדן ווערן איינע נאך די אנדערע. אבער מיר זענען נאך אלץ דא. ס'איז גוט צו הערן וואס א גוי זאגט איבער אונז. יעדער ווייסט וואס איך זאג אלץ נאך פון מארק טוויין. מארק טוויין האט געזאגט אז "דער איד שפאנט אויף די קברים פון זיינע אונטערדריקער." זיי זענען אלע פארגאנגען און מיר שפאנען אויף זייערע קברים.

ווי אזוי פאסירט אזא זאך? ווי אזוי איז דאס אז מיר רייזן דורך דעם מדבר פון פעלקער פאר אזויפיל יארן און מיר זענען באשיצט? דאס איז ווייל דער באשעפער האלט אונז אין זיין סוכה. איבער אונז געפינען זיך די ענני הכבוד און זיי באשיצן אונז פונקט ווי זיי האבן באשיצט אין מדבר. **הַפּוֹרֵשׂ סֻכַּת שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל** - ער שפרייט אויס א סוכה פון פרידן איבער אונז; און דאס איז די איינציגסטע סיבה פארוואס מיר זענען נאך דא.

און דאס איז פון וואס מיר דארפן טראכטן ווען מיר זיצן אין סוכה; די סכך דערמאנט אונז אז מיר זענען אויף אייביג באשיצט דורכ'ן באשעפער. בשעת איר זיצט אין די סוכה; יעדער רעדט, שמחת יום טוב, זייער גוט, פארוואס נישט.

פונדעסטוועגן, איר זענט אנדערש. איר זיצט און טראכט, 'איך קוק אויף די סכך און איך ווייס אז עס איז ממש די ענני הכבוד איבער מיין קאפ. דער באשעפער איז יעצט איבער מיין קאפ. איך וועל דאס נישט זען ווי די אידן האבן עס געזען אין מדבר אבער ער איז איבער מיין קאפ, אויסדריקליך. און טראץ דעם פאקט אז אזויפיל פעלקער זענען אויפגעשטאנען קעגן אונז, צום סוף ווערן זיי אלע צענישט ווייל דער באשעפער איז **מַצִּילֵנוּ מִיָּדָם**. זיינע ענני הכבוד זענען מיט אונז אויף אייביג.

יעדן'ס פערזענליכע סוכה

אצינד וויל איך צולייגן נאך א נקודה. דער רמב"ם זאגט אונז א וויכטיגער כלל וואס איז נוגע פאר אונז אלע. ער זאגט אז די פאסירונגען וואס ווערן דערציילט אין די תורה איבער דאס גאנצע פאלק איז פונקט אזוי נוגע פאר יעדן מענטש באזונדער.

און דאס מיינט, אז פונקט ווי אונזער פאלק אלס א כלל ווערט באשיצט דורך די סוכה פון באשעפער, אזוי אויך זאל יעדער איד וויסן אז דער באשעפער שפרייט אויס א סוכה איבער אים פערזענליך. דער באשעפער

טוט דיר באזונדער באשיצן.

דער באשעפער האט דיר געהאלפן אנקומען צו וואו דו שטייסט היינט. למעשה, אפשר ביסטו נאך צו יונג דאס צו אנערקענען. איין טאג וועסטו צוריקקוקן אויף דיין לעבנס ביאגראפיע און דו וועסט איבערראשט ווערן אויף די זאכן וואס האבן פאסירט וואס האבן דיר אפגעהיטן און גורם געווען אז זאכן זאלן זיך אויסלאזן אויפ'ן בעסטן אופן פאר דיר. ווען דו וועסט זיין אן אלטער איד וועסטו צוריקקוקן און דו וועסט זאגן, "אה, ברוך ה' אז דו, באשעפער, ביסט געווען א סוכה ארום מיר!"

איך וועל נישט אויפהאלטן אייער צייט אבער איך קען אייך דערציילן מעשיות וואס האבן פאסירט צו מיר איינמאל און נאכאמאל. איך קען אייך זאגן איבער כאטש פיר פעלער ווען דער באשעפער האט געטון עפעס צו מיר - אין יענע צייט האב איך געטראכט אז עס איז א שאד, א דורכפאל פאר מיר, און עס האט זיך ארויסגעשטעלט אז די דאזיגע פיר דורכפעלער האבן מיר געראטעוועט. פיר מאל אין מיין היסטאריע געדענק איך; עס זענען געווען מער ווי דאס, אבער ביי די פיר מאל געדענק איך אז איך האב פראבירט צו טון עפעס און איך בין דורכגעפאלן און דערנאך האט זיך ארויסגעשטעלט אז ברוך ה' אז איך בין דורכגעפאלן. אויב וואלט איך מצליח געווען, וואלט איך נישט געווען דא היינט. איך וואלט געווען רואינירט.

זיך פארטשעפעט מיט די מאפיע

יעדער קען צוריקטראכטן און זען ווי אזוי ער איז געווען באשיצט אין דעם באשעפער'ס סוכה. עס איז געווען איינער דא אין אונזער שול, א פאראארעוועטער מענטש וואס האט קיינמאל נישט געהאט קיין געלעגנהייט צו קומען צו קיין איינע פון אונזערע שיעורים אין גמרא. אפילו צום דאווענען האט ער נישט אלעמאל געקענט קומען. ער האט געארבעט אין זיין געשעפט ווי א שקלאף.

איין טאג האט ער אנגענומען א באשטעלונג פאר סחורה פון א ריזיגע געשעפט; א גרויסע באשטעלונג פון א פארצווייגטע געשעפטן נעץ. ער האט נישט געוואוסט אז דער קונה איז פריער געווען א קליענט ביי א צווייטן, איינער פון די מאפיע. אומווילנדיג האט ער אוועקגענומען א קונה פון די מאפיע. ווען זיי האבן געזען אז ער האט אוועקגענומען זייער קונה, זענען זיי געקומען ביינאכט צו זיין געשעפט און עס אויפגעפלאצט מיט א באמבע.

איז ער געקומען צו לויפן צו מיר גלייך אינדערפרי, "וואס זאל איך יעצט טון?!" ער האט מורא געהאט פאר זיין לעבן! די מאפיע האבן אים געזוכט צוליב דעם וואס ער האט פארכאפט פון זיי א קונה.

די ערשטע זאך האב איך אים געפרעגט, "וואו איז דיין קאר פארקירט?"

"פארנט פון מיין הויז אין די דרייוועי."

האב איך אים געזאגט, "אייל זיך שוין אונטער, זיי וועלן באמבאדירן דיין קאר! פאר אוועק דערמיט און שטעל עס אוועק פינף גאסן ווייט פון דיין הויז."

געראטעוועט דורך די מאפיע

דערנאך האב איך אים געפרעגט, "דו ווייסט ווער עס איז דער מענטש אויף וועמען'ס הינער-אויג דו האסט ארויפגעטראטן?" האט ער געענטפערט אז ער ווייסט ווער דאס איז. האב איך אים געזאגט, "רוף אים יעצט אן און זאג אים אז דו געבסט אויף דיין ביזנעס. זאג אים אז פון יעצט אן זאגסטו זיך אפ - דו פארשפארסט דיין געשעפט."

ער האט אים אנגערופן און דער מאפיאנער האט געענטפערט, "אה, אזוי? עס טוט מיר זייער לייד דאס צו הערן. אויב איך קען דיר מיט עפעס העלפן אין צוקומפט לאז מיר וויסן."

אצינד איז ער געווען ארבעטסלאז. ווייסט איר וואס האט פאסירט? ער האט זיך געדארפט איינגעבן פאר א שטאטישער פאסטן. און דאן האט ער אנגעהויבן קומען אין שול יעדן טאג. ער האט אנגעהויבן קומען צו די שיעורים, און נאך א שטיק צייט איז ער אויסגעוואקסן א שטיקל למדן. און אצינד לערנט ער מיט אנדערע גמרא! ער איז היינט אינגאנצן אן אנדערער מענטש.

זוכה זיין צו די סוכה

און אזוי ווען עס קומט דער יום טוב סוכות, דאן איז די צייט צו טראכטן, 'ברוך ה', ברוך ה'. דער באשעפער געבט מיר די פולסטע אויפמערקזאמקייט - פאר יעדן איינעם פון אונז; ער טוט וואס עס איז די בעסטע פאר אונז. **עַל גּוֹזָלָיו יְרַחֵף**, ווי דער אדלער וואס זיצט אויף זיין נעסט און שפרייט אויס זיינע פליגלען צו באשיצן זיינע קליינע קינדער (דברים לב:יא). דאס איז ווי אזוי דער באשעפער באשיצט מיר. ער העלפט מיר ביי יעדן טריט; היטנדיג אויף מיר ממש.'

אט איז א מענטש וואס זיצט אין זיין סוכה און ער טראכט, 'ווי אזוי בין איך צוגעקומען דערצו, צו זיצן אין די סוכה? אזויפיל יונגע מענטשן ווי מיר זענען היינט נישט אין די סוכה. וואו זענען זיי? איך ווייס נישט. וואו איז יעדער אנדערש? איך האב זוכה געווען צו זיצן אין ישיבה; די ישיבה איז א סוכה. אה, דאס איז א זכות!'

אזוי פיל מענטשן האבן עס נישט דורכגעמאכט. אמאל קענט איר האבן א צווייטער קאזין; וואס האט פאסירט צו אים? א רחמנות אויף אים. אבער איך בין דא! איר דארפט טראכטן ווי גליקליך איר זענט אז איר געהערט צווישן די פרומע אידן. דער באשעפער האלט אייך אין זיין סוכה; ער באשיצט אייך.

די עכטע סוכה

למעשה, מיר דארפן וויסן אז די סוכה אין וואס מיר זיצן איז בלויז א משל אויף די אמת'ע סוכה איבער אונז - דער באשעפער באשיצט דיר פערזענליך. ס'איז דא א וואלקן איבער דיין קאפ דיר צו באשיצן, א סוכה ארום דיר, א **סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ** פאר דיין טובה. דו קוקסט דורך די שפאלטנס פון די סכך צום הימל און דו ווערסט דערמאנט פון די ענני הכבוד, פון דיינע ענני הכבוד.

און כאטש מיר זעען נישט איבער אונזערע קעפ די וואלקענעס פון כבוד וואס די אידן האב געזען אין מדבר, איז די שכינה דאך איבער אונזערע קעפ. **אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ** - ווער איז ווי דיר, אידן? **רֹכֵב שָׁמַיִם בְּעֶזְרֶךָ** - אז דו האסט א באשעפער וואס פארט אין הימל דיר צו העלפן. דו זעעסט עס נישט, אבער ער פארט אין די הימלען, אין זיין וואגן, דיר צו העלפן. **וּבְגַאֲוָתוֹ שְׁחָקִים** - ער איז אין די וואלקענעס (דברים לג:כו). ער איז איבער דיר, נאך אלץ אראפקוקנדיג אויף דיר, ביז'ן היינטיגן טאג.

חלק ד. סוכות פון הימל

פארשטיין דעם משל

דאס איז זייער א וויכטיגער פסוק צו פארשטיין. **רֹכֵב שָׁמַיִם בְּעֶזְרֶךָ** - דער באשעפער רייזט דורך די הימל אין א וואגן אונז צו באשיצן. טייל מענטשן ווען זיי הערן אזעלכע זאכן ווערן זיי צעמישט; דער באשעפער אין א וואגן? פארן אין די הימלען? ס'הערט זיך ווי א פארגלייך פון באשעפער צו מענטשן, חס ושלום.

איז איידער מיר גייען ווייטער מיט די נושא, וועל איך זאגן אפאר ווערטער איבער א וויכטיגער כלל אין די תורה. ווער עס לערנט מורה נבוכים, ווייסט אז די ערשטע דריטל פון דעם ספר רעדט א לאנגע אריכות איבער איין נושא; צו ערקלערן בפרטיות אלע פיזישע אויסדריקן אין די תורה איבער'ן באשעפער; יד ה', עיני ה' - די האנט פון באשעפער, די אויגן פון באשעפער. די תורה איז פול מיט אזעלכע אויסדריקן.

און אזוי גיבט דער רמב"ם אפ פיל עמודים צו ערקלערן אין די לענג און די ברייט די דאזיגע אויסדריקן - זיי זענען בלויז משלים, זאגט ער. דער באשעפער האט נישט קיין הענט. ער האט נישט קיין אויגן. ער דארף נישט קיין אויגן צו זען. ער קען זייער גוט זען אן קיין אויגן. און אזוי ערקלערט דער רמב"ם די אלע אויסדריקן אין א מער אבסטראקטער און רוחניות'דיגער אופן. ער ערקלערט אונז די הויכע השגות וואס די דאזיגע פשוט'ע ווערטער מיינען באמת.

דער איינדרוק פון באשעפער

אלזא, ערוועקט זיך די שאלה, פארוואס פעלט אויס אז די תורה זאל זיך דארפן באניצן מיט אזעלכע אויסדריקן וואס דערנאך פעלט אויס עס צו דארפן אזויפיל ערקלערן? אפילו דער תרגום אונקלוס באציט זיך דערצו. פיל מאל נעמט דער תרגום אונקלוס א פיזישער אויסדריק איבער'ן באשעפער און ערקלערט עס אויף אן אנדערן אופן. צו וואס פעלט דאס אויס? עס וואלט דאך לכתחילה געקענט שטיין אין די תורה אזוי ווי דער רמב"ם ערקלערט עס. עס וואלטן געקענט שטיין אזעלכע סארט ערהאבענע ווערטער ווי עס האבן גענוצט דער רמב"ם און אונקלוס.

און דער אופן ווי עס שטייט יעצט איז דערצו אויך געפארפול, ווייל אויב איינער נעמט עס אן פאקטיש אזוי, איז ער א געענדיגטער. אויב טראכט איינער אז דער באשעפער האט א האנט אדער אויגן אדער א נאז צו שמעקן, איז ער אן אפיקורס - ער פארלירט זיין חלק אין עולם הבא.

דאן פארוואס האט דער באשעפער אנגעפילט די גאנצע תורה מיט אזעלכע 'פארנארונג מינעס'? ביי יעדן ריד קען א מענטש ווערן פארכאפט דערפון און פארלירן זיין טייל אין עולם הבא.

דער ענטפער איז, אז אויב דער באשעפער וואלט גערעדט אין די שפראך וואס דער רמב"ם ניצט, וואלטן מיר נישט געהאט די מינדעסטע הרגשה, קיין שום געפיל איבער דעם באשעפער בכלל, און דאס וואלט געווען נאך א גרעסערע געפאר. ס'איז ריכטיג - עס איז זייער א גרויסע סכנה צו פארשטעלן דעם באשעפער מיט גשמיות'דיגע באגריפן, אבער ס'איז דא א גרעסערע סכנה, און דאס איז, אים פארצושטעלן אן קיין גשמיות'דיגער צושטעל!

ווייל צו האבן א שוואכע בילד אין קאפ איבער דעם באשעפער איז ערגער ווי צו האבן א נישט ריכטיגע בילד. צו זיין א פרומער איד, אן אמת'ער אפגעהיטענער איד וואס וועט טאקע קיינמאל נישט אריינצעמען אין קאפ א בילד פון באשעפער ווי א פיזישע מציאות, אבער וועט דערביי האבן אזא שוואכער איינדרוק פון באשעפער אז ער איז אינגאנצן נאר א לערנונגס באגריף, בלויז א ווארט אין א ספר, דאס איז פיל ערגער.

דער באשעפער איז דער איינציגסטער מציאות

מיר דארפן שפירן די אנוועזנהייט פון באשעפער און דערפאר איז זייער וויכטיג צו האבן דעם געפיל אז דער באשעפער האט אויגן; **עֵינֵי ה' הֵמָּה מְשׁוֹטְטִים בְּכָל הָאָרֶץ** - דעם באשעפער'ס אויגן פארן איבער די גאנצע וועלט און קוקן איבעראל (זכריה ד:י). דאס איז ווי אזוי מיר דארפן טראכטן. מיר מוזן שוואר ארבעטן אויף צו קונה זיין א פיזישער איינדרוק פון באשעפער.

אודאי, דער רמב"ם לייגט צו, מ'טאר נישט גלייבן אז דאס איז פאקטיש - מען דערנידערט דעם באשעפער אויב מ'טראכט אזעלכע זאכן. און דאך איז עס אונזער חיוב צו לעבן מיט די געדאנקען דורכאויס אונזער גאנץ לעבן - דער צוגאנג פון באשעפער מיט אויגן און הענט מוז אנהאלטן. דאס ווערט גערופן א קעגנזאץ; עס איז דא א גרויסער חילוק צווישן די פאקטישע ווארהייט און ווי אזוי מיר דארפן טראכטן. דער רמב"ם וויל נישט אוועקנייגן פון דעם צוגאנג צו ניצן פיזישע אויסדרוקן, ער וויל עס אונז בלויז ערקלערן. מיר דארפן לעבן מיט די איינדרוקן ווי ווייט מעגליך.

דאס איז פארוואס מיר זאגן, "דער באשעפער רייט אין די הימלען אונז צו העלפן." ווייל אזוי דארפן מיר טראכטן! נישט בלויז זיין א פילאזאף וואס ווייסט אז ערגעץ געפינט זיך דער באשעפער; ער איז א ווארט, א געדאנק. אה ניין! דער באשעפער איז די שטארקסטע ווארהייט פון אלע ווארהייטן און מיר דארפן טון אלעס וואס מיר קענען צו קונה זיין די אנערקענונג ווילאנג מיר געפינען זיך נאך אויף די וועלט.

ניצן די הימל

אלזא, דאס ברענגט אונז צו איינע פון די געוואלדיגע באגריפן פון 'שמים'. **הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד קֵל** - די הימלען דערציילן פון באשעפער'ס כבוד (תהלים יט:ב). דער הימל, דארפט איר וויסן, איז זייער וויכטיג צו קוקן דערויף, נישט בלויז סוכות; ס'איז וויכטיג א גאנץ יאר. דערפאר איז דא א דין אז עס איז מער לכתחילה צו דאווענען אין א צימער וואו עס זענען דא פענסטערס (שלחן ערוך או"ח צ:ד). און די סיבה איז, כדי מ'זאל זען דעם הימל. דאס מיינט נישט אז מ'דארף קוקן דערויף א גאנצע צייט, אבער דער הימל דארף זיין אנזעבאר.

דער באשעפער וויל מיר זאלן וויסן ווען מיר קוקן אויף די וואלקענעס, אויפ'ן הימל, מיר זאלן טראכטן פון אים. **הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים**; ווען איר קוקט אויפ'ן הימל דארף עס אייך דערמאנען פון באשעפער. דאס זענען דיינע ענני הכבוד. ס'איז נישט סוכות. ס'איז פורים, ס'איז חנוכה, און דו זעעסט איבער דיר דעם הימל. דער הימל איז דיין סוכה יעדן טאג.

אצינד לייג צו קאפ, איך זאג יעצט א פראקטישער דערהער. פראקטיציר דאס ווען דו גייסט אויפ'ן גאס; קוק פאר א מאמענט אויפ'ן הימל. דאס זאל דיר דערמאנען פון באשעפער. מאך נישט אוועק דאס וואס דו הערסט אצינד; טראכט נישט אז עס איז נישט וויכטיג. ס'איז זייער וויכטיג! דער הימל איבער'ן קאפ איז א געוואלדיגע געלעגנהייט. קוק אויפ'ן הימל; ס'איז דארט כדי דיר צו מאכן טראכטן פון באשעפער, דיר צו דערמאנען אז ער באוואכט דיר.

דאס איז ווי אזוי דו דארפסט פירן דיין לעבן. ווען נאר דו גייסט אין גאס, קוק ארויף אויפ'ן הימל אויף די וואלקענעס און זיי וועלן דיר דערמאנען אז דו געפינסט זיך אונטער די וואלקענעס פון באשעפער'ס כבוד. דאס איז פארוואס דער הימל איז דארט! **לְמַעַן יֵדְעוּ** - כדי דיר צו לאזן וויסן, דיר צו דערמאנען איבער די ענני הכבוד.

א זיפ אין הימל

אודאי זענען דא אויך אנדערע פונקציעס פון שמים. ס'איז א וואונדערליכער מקור פון פרישע לופט פאר אונז. צוויי הונדערט מייל גלייך ארויף פון פרישע לופט. מיר דארפן דאס. מיר דארפן אט די פרישע לופט. עס איז דא דארט קוילנשטאף (קארבאן דיאקסייד) וואס מאכט די פלאנצונגען וואקסן און ארויסגעבן פרוכט. ס'איז דא דארט ניטראזשען און אנדערע וויכטיגע גאזן וואס דרינגען אריין אין אלעם וואס איז וויכטיג פאר

אונז עס זאל עקזיסטירן. די לופט איז ווי א מאגאזין פאר אלע סארטן נויטוועדיגקייטן פון לעבן. מענטשן אנערקענען נישט אז עסן און קליידונג קומט מערסטנס פון די לופט.

דער הימל האט אזויפיל פונקציעס. דער הימל איז ווי א זיפל און עס זיפט דורך די שעדליכע השפעות פון די זון'ס שטראלן בשעת זיי קומען אראפ. אין די צייט וואס די זון'ס שטראלן מאכן זייער וועג אראפ לענגאויס מיילן אויף מיילן אין די אטמאספער און קומען אראפ צום ערדקוגל, קומען זיי מיט כוחות וואס זענען צוגעפאסט צו די נויטוועדיגקייטן פאר די ערד. אלעס ווערט געטון מיט א ציל. ס'איז דא אזויפיל צו זאגן איבער דער הימל.

און דאך, די וויכטיגסטע פונקציע פון דער הימל איז, '**הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד קֵל**'. דער הימל איז דארט אונז צו מאכן טראכטן פון באשעפער און עס איז אט די וויכטיגסטע פונקציע וואס איז די מערסטע פארנאכלעסיגט ביי אונז.

קונה זיין יראת שמים

דאס איז דער באדייט פונעם אויסדריק אז מ'זאגט אויף איינעם אז ער איז א 'ירא שמים'. וואס איז א ירא שמים? ס'איז מורא פון באשעפער, נישט מורא פון שמים! דער ענטפער איז, אז דער באשעפער ווערט סימבאליזירט דורך די שמים. ווייל א ירא שמים, דאס איז א מענטש וואס האט מורא פון באשעפער מיט א פיזישער געפיל; ער קוקט ארויף צום הימל א גאנצע צייט און ער דערמאנט זיך אז דער באשעפער איז אין הימל און קוקט אויף אים.

איר געדענקט וואס עס שטייט אויף יונה הנביא ווען ער איז געפארן אויפ'ן שיף און ער איז איינגעשלאפן ביים אונטערשטן טייל פונעם שיף? דאן איז דער שיף קאפיטאן געקומען צו אים און געפרעגט, "פארוואס שלאפסטו?! שטיי אויף! **קוּם קְרָא אֶל אֱלֹקֶיךָ** - שטיי אויף און רוף צו דיין באשעפער."

און דאן ווען ער האט אנטדעקט אז יונה איז דער וואס האט גורם געווען דעם שרעקליכן שטורעם - זיי האבן געווארפן א גורל און עס איז געפאלן אויף אים - און די שיף האט געהאלטן ביים איינזינקען בלויז צוליב יונה, האבן זיי אים געפרעגט, "ווער איז דיין באשעפער?"

איז וואס האט יונה געענטפערט? ער האט געזאגט, "**אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי יָרֵא** - איך האב מורא פון מיין באשעפער אין הימל." דאס איז א מורא'דיגער אויסדריק! **אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם!** אלזא, איר טראכט אפשר אז איר וואלט געזאגט, "דער באשעפער איז איבעראל; ער איז נישט בלויז אין הימל." און דאך איז יונה געווען קליגער און ער האט געזאגט, " **אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם** - מיין באשעפער איז אין הימל. איך קוק ארויף צום הימל און איך טראכט פון באשעפער." יונה האט געוואוסט צוליב וואס עס איז דא א הימל.

יעצט איז די צייט

דער באשעפער איז איבער אונז, איבעראל. ווען מיר קוקן צום הימל טראכטן מיר דערפון למעשה. ס'איז נישט סתם עפעס, א מחשבה צו הערן. קוקט אויפ'ן הימל פון צייט צו צייט און עס זאל אייך דערמאנען פון באשעפער. דאס איז דער צוועק פונעם הימל. און אויב מיר פירן אונזערע לעבנס אן דאס אויסצוניצן, זאלן מיר וויסן אז מיר דערלייגן א גלענצנדע געלעגנהייט.

למעשה, אויף וויפיל דאס איז א צוגאנג וואס מיר זוכן צו קונה זיין א גאנץ יאר, האט יעדער יום טוב א געוויסע ספעציעלע אייגנשאפטן און די געלעגנהייט פון סוכות איז ספעציעל געאייגנט צו קונה זיין די השגה. אויף ווי ווייט מעגליך, ניצט די סוכה צו אריינגעמען אין זיך א באוואוסטזיניגקייט פון דעם געוואלדיגן פאקט אז דער באשעפער איז איבער אונזערע קעפ און ער איז דער וואס פירט אונז און באשיצט אונז אויף אייביג און אייביג. נישט קיין חילוק וואס די גוים פראבירן צו טון קעגן אונז, וועלן מיר ווייטער עקזיסטירן און מיר וועלן לעבן לענגער ווי די גוים.

און יעדער מענטש דארף אויך טראכטן אויף זיך פערזענליך אז דער באשעפער באשיצט אים דורכאויס זיין גאנץ לעבן. דאס איז די ווארהייט - ער וועט זיין אונזער סוכה אויף אייביג און ער וועט זיין דיין סוכה אויף אייביג. אין די צייט וואס דו גייסט אריין אין די סוכה, דו טוסט דארט אלע גוטע זאכן; אידישע מנהגים, זייער גוט. אושפיזין, נוי סוכה, זמירות, אלעס; שמחת יום טוב, זייער גוט! אבער פארנאכלעסיג נישט די געלעגנהייט צו טראכטן אז די סוכה יעצט איז א לערע פאר דיר אז דער באשעפער באשיצט אונזער פאלק אויף אייביג און אייביג.

און אין זכות פון די מצוה וואס דו ביסט יעצט מקיים דורך קוקן אויף די סכך און פארשטיין אז דער באשעפער באשיצט אונז פון אויבן אין יעדן דור פונקט ווי ער האט געטון אין מדבר, לויט דיין מאס פון אמונה, דאס איז וויפיל ער וועט דיר באוואכן אויף אייביג און אייביג.

שאלות ותשובות - מיט הגאון ר' אביגדור מיללער זצ"ל

שאלה:

אויב א מאן און ווייב פראבירן צו לעבן בשלום און זיי זענען מצליח, קען זייער פרייד אויף די וועלט אראפגערעכנט ווערן פון זייער פרייד אויף יענע וועלט? - אויך, צי קען זייער שלום בית צעשטערט ווערן אלס אן עונש פאר זינד?

תשובה:

דאס זענען צוויי באזונדערע שאלות, וועלן מיר ענטפערן איינע אויפאמאל. ווען מענטשן זענען פרייליך אלס רעזולטאט פון טון מצוות, וועלן זיי קיינמאל נישט פארלירן קיין שום שכר אין עולם הבא צוליב זייער פרייד. כאטש וואס אנדערע סארט פרייד ווי פון עשירות אדער כבוד אדער אפילו אריכת ימים קענען אראפגערעכנט ווערן פון זייער שכר אויף יענע וועלט — א מענטש דארף מורא האבן אז ער ווערט באצאלט אויף די וועלט - אבער אויב ביסטו פרייליך אלס רעזולטאט פון טון מצוות, אויב ביסטו פרייליך ווייל דו פראבירסט צו לעבן בשלום מיט מענטשן און מענטש האבן דיר ליב, אדער אז מאן און ווייב לעבן גוט צווישן זיך, דאס וועט קיינמאל נישט אראפגערעכנט ווערן אלס טייל פון דיין שכר. און דערפאר, אויב ווערסטו זיצן אין די סוכה און פארברענגען מיט דיין פאמיליע אום סוכות, דאס וועט קיינמאל נישט אראפגערעכנט ווערן פון דיין שכר אין עולם הבא. דאס איז א כלל גדול - די שמחה פון א מצוה ווערט קיינמאל נישט פארערעכנט אלס באצאלונג אויף די וועלט.

די צווייטע שאלה: צי וועט די פרייליכקייט וואס מען איז קונה דורך טון א מצוה ווערן איינגעשטעלט דורך א נישט גוטע אויפפירונג? און דער ענטפער איז אז אלעס איז איינגעשטעלט דורך א נישט ריכטיגע אויפפירונג. אפילו דיינע תפילין זענען איינגעשטעלט. איר זעט אז מיר זאגן מפני חטאינו גלינו מארצנו - צוליב אונזערע זינד זענען מיר פארשיקט געווארן פון אונזער לאנד און מיר האבן פארלוירן דעם בית המקדש און די קרבנות. מיר האבן פארלוירן מערסטנס פון דעם סדר קדשים! און מערסטנס פון דעם סדר טהרות האבן מיר פארלוירן. א גרויסן טייל פון ש"ס האבן מיר פארלוירן צוליב מפני חטאינו. איז זעט איר אז דורך עובר זיין אויף עבירות, קענען מענטשן פארמיטן ווערן אפילו פון מצוות. א מצוה איז א זכות — ס'איז א זכי' צו קענען טון מצוות. און צומאל, דורך זינד, קען א מענטש דערלייגן אט די זכי'. און דאס איז דער ערגסטער סארט שטראף וואס קען זיין - עס איז נישטא קיין ערגערע שטראף ווי צו פארלירן די מעגליכקייט צו טון מצוות.